

HAYVAN HASTALIKLARI YÖNÜNDEN AT ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'NİN GENEL DURUMU (*)

Prof. Dr. Mustafa ARDA (**)

Prof. Dr. Nejat AYDIN (**)

Prof. Dr. Ömer AKAY (**)

Doç. Dr. Müjgan İZGÜR (**)

Uzm. Vet. Hek. Rafet ERDEM (***)

I — SIĞIR, KOYUN VE KEÇİ HASTALIKLARI YÖNÜNDEN AT ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'NİN DURUMU

Türkiye, Avrupa Topluluğu Ülkeleri (AT) içerisinde siğir varlığı yönünden Fransa'dan sonra ikinci sırayı, koyun-keçi varlığı yönünden ilk sırayı ve kanatlı hayvan varlığı yönünden de beşinci sırayı almaktadır (Tablo-1). Gerek Türkiye ve gerekse AT ülkelerinde yüksek miktardaki hayvan varlığı çeşitli bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasında kaçınılmaz bir sonuç doğurmaktadır. Sporadik, enzootik, epizootik ve bazen de panzootik bir seyir takip eden bu hastalıkların yol açtığı ekonomik kayıplar bir hayli kabarık olmaktadır. Ayrıca, çoğrafi konumu nedeniyle Türkiye evcil hayvanların birçok ekzotik salgın hastalıklara maruz kalma riski altında bulunmaktadır.

YILLARA GÖRE HASTALIK DURUMLARI

1981 YILINDA

Siğirlerde; bu yıl içerisinde 12 bakteriyel hastalık bildirilmiş ve en fazla hastalıkların sırasıyla İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, Yunanistan, İspanya, İtalya, Türkiye, Belçika, Portekiz ve Lüksem-

(*) Avrupa Topluluğu İle İlişkiler Açısından Türkiye Hayvancılığı Simpozyumu, 4-6 Nisan 1988 İzmir'de tebliğ edilmiştir.

(**) A.Ü. Veteriner Fakültesi Bakteriyoloji Bilim Dalı, Ankara

(***) T.O.K.B., Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara

burg'da olduğu Tablo-2'de görülmektedir. Tablo incelendiğinde Türkiye'deki infeksiyon görülme oranının çoğu AT ülkelerinden daha düşük durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı yıla ait bildirilen 11 sığır viral hastalığında 7 hastalığın görülmesiyle Fransa ilk sırayı, hiç hastalık görülmemesiyle de İspanya son sırayı almıştır. Türkiye bu açıdan diğer birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi sadece Şap, Kuduz, ve Leukoze'in görülmesiyle alt sıralara yakın bulunmaktadır (Tablo-3).

Sığırlara ait mantar ve paraziter hastalıkların izlendiği Tablo-4'de ilk sırayı infeksiyon oranı yönünden Yunanistan 10/12, bunu 9'ar hastalıkla Portekiz ve İngiltere, 8'er hastalıkla da Fransa ve Türkiye izlemektedir.

Koyunlar için bu yıl itibariyle bildirilen 17 bakteriyel hastalık sırasıyla İtalya, Yunanistan, Fransa, İngiltere, Türkiye, Portekiz, İspanya, Hollanda, Almanya, Belçika ve Lüksemburg'da görülmektedir. Tablo-5'in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin AT ülkeleri içinde infeksiyon oranı açısından orta sıralarda bulunduğu görülmektedir.

Tablo-6'da izlenen koyunlara ait sekiz viral ve paraziter hastalığın infeksiyon oranı açısından ilk sırayı alan beş hastalıkla Fransa'yı İtalya, Hollanda, Portekiz ve Türkiye 4 hastalıkla takip etmiştir.

1986 YILINDA

Sığırlara ait 12 ayrı bakteriyel hastalığın sonuçları Tablo-7'de incelendiğinde infeksiyon görülme oranı yönünden Belçika, Almanya, İtalya, Hollanda'da düşmeler görülürken Fransa'da 1 hastalık artmış, Türkiye ise aynı düzeyde kalmıştır.

Aynı yıla ait bildirilen sığır viral hastalıkları yönünden Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz ve İngiltere'de infeksiyon oranında azalmalara; Yunanistan, Lüksemburg ve İspanya'da artmalara rastlandığı halde Türkiye'de bu oran aynı düzeyde kalmıştır (Tablo-8).

1986 yılında sığırların mantar ve paraziter hastalıkları incelendiğinde Tablo-9'da görüldüğü gibi sırasıyla Belçika, Almanya, Yunanistan İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İngiltere ve Türkiye'de infeksiyon oranında bir azalma, İspanya'da artma ve Fransa'da ise değişiklik olmadığı görülmektedir.

Yine aynı yıl içinde koyunların bakteriyel hastalıkları yönünden Belçika, İtalya ve İngiltere'de gözle görülen bir azalma izlenirken; Fransa, Almanya, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda ve İspanya'da bir artış söz konusu olmuş Türkiye ise 10/17 oranı ile sabit kalmıştır. (Tablo-10).

1986 yılına ait koyunların viral ve paraziter hastalıkları incelendiğinde; 13 enfeksiyondan 6'sını bildiren Fransa, Hollanda ve Türkiye ilk sırada yer almakta ve bunu 5 enfeksiyonla İngiltere ve Yunanistan takip etmektedir (Tablo-11).

TÜRKİYE'DE 1981-1986 YILLARI ARASINDAKİ HASTALIK GÖRÜLME DURUMLARI

Tablo-12'de bakteriyel sığır hastalıkları yönünden 1981-1986 yılları arasında 12 hastalığın durumu hakkında bilgi verilmiş ve 1981 yılında pozitif olan 8 enfeksiyon sayısı diğer yıllarla Q hummasının görülmemesi nedeniyle 7'ye inmiştir.

Tablo-13'de gösterilen sığırlara ait 11 viral hastalıktan, 1981-1986 yılları arasında Türkiye'de sadece şap, kuduz ve enzootik sığır leukozis'i görülmüştür.

Sığırlara ait mantar ve paraziter hastalıkların görüldüğü Tablo-14'de Türkiye'de enfeksiyon görülme oranı 1986'ya kadar 8/12 oranında kalmış, 1986'da ise Distomatozis ve Cysticercosis hakkında bilgi verilmediğinden enfeksiyon oranı 6/12'ye düşmüştür.

Aynı yıllar arasında koyunların bakteriyel hastalıkları yönünden ele alınan 17 enfeksiyonun 1981'de 10'u, 1982-1984 yılları arasında 11'i, 1985'de 6'sı ve 1986'da da 10'u pozitif olarak bildirilmiştir (Tablo-15).

Koyunlara ait 13 viral ve paraziter hastalıktan Türkiye'de 1981-1984 yılları arasında 4 enfeksiyon görülmüş, 1985 ve 1986'da enfeksiyon sayısı 6'ya çıkmıştır (Tablo-16).

TABLO-1 : 1986 KAYITLARINA GÖRE AT VE TÜRKİYE'DEKİ HAYVAN VARLIKLARI

ÜLKELER	Sığır	Koyun	Keçi	Kanatlı
Belçika ve Lüksemburg	3.180.000	147.000	6.000	31.000.000
Fransa	22.896.000	10.790.000	969.000	188.000.000
Danimarka	2.495.000	89.000	—	14.008.000
Almanya	15.627.500	1.296.000	37.000	71.057.000
Yunanistan	740.000	10.122.000	5.600.000	31.000.000
İtalya	8.910.000	9.718.000	1.189.000	111.000.000
İrlanda	5.779.000	2.774.000	9.000	8.417.000
Hollanda	5.076.000	800.000	34.000	90.000.000
Portekiz	1.099.000	5.100.000	750.000	17.500.000
İspanya	5.084.000	17.735.000	2.828.000	53.000.000
İngiltere	12.695.000	24.540.000	48.000	111.792.000
Türkiye	16.200.000	40.400.000	13.100.000	61.046.000

Animal Health Yearbook-1986 kayıtları.

TABLO-2 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SIĞIRLARIN BAKTERİYAL HASTALIKLARI

ÜLKELER	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı	
	Siğir Kontagiyöz Pleuropnömonia	Antraks	Leptospirozis	Q humması	Paratüberkülozis	Brusellozis	Kampilobakteriyozis	Tüberkülozis	Pastorellozis	Yanıkara	Salmonellozis		Vibriyonik dizanteri
Belçika	—	+	+	—	—	+	—	+	—	+	—	—	6/12
Fransa	—	+	+	+	—	++	+	+	—	+	+	+	9/12
Almanya	—	+	—	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10/12
Yunanistan	—	+	—	—	+	+	+	+	+	+	—	—	8/12
İtalya	—	+	+	—	—	+	—	+	+	+	++	—	7/12
Lüksemburg	—	—	—	—	+	+	—	—	—	—	+	—	3/12
Hollanda	—	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	—	9/12
Portekiz	—	+	—	—	+	++	—	++	+	—	+	—	6/12
İspanya	—	++	+	—	+	++	—	++	+	++	+	—	8/12
İngiltere	—	+	+	+	+	+	+	+	—	+	++	+	10/12
Türkiye	—	+	+	—	+	++	—	+	+	+	—	—	7/12

— : Hastalık görülmemiş

... : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,

FAO-WHO-OIE, 1981

TABLO-3 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SIĞIRLARIN VİRAL HASTALIKARI

ÜLKELER	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı
	Şap	Siğir vebası	Veziküler stomatit	Rift Vadisi Hastalığı	Nodüler dermatozis	Yalancı kuduz	Kuduz	Enzootik siğir leukozisi	IBR/IPV	Siğirlerin gangrenöz korizası	Mukoza Hastalığı	
Belçika	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	4/11
Fransa	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	7/11
Almanya	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	6/11
Yunanistan	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	5/11
İtalya	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	5/11
Lüksemburg	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	1/11
Hollanda	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	5/11
Portakiz	++	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-	4/11
İspanya	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	0/11
İngiltere	+	-	-	-	-	+	-	+	++	+	++	6/11
Türkiye	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11

- : Hastalık görülmemiş

+ : Sporadik olgular

Animal Health Yearbook,

... : Hiçbir bilgi yok

++ : Enzootik

FAO-WHO-OIE, 1981

± : Şüpheli olgular

+++ : Epizootik »

TABLO-4 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SİĞIRLARIN MANTAR VE PARAZİTER HASTALIKLARI

ÜLKELER	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı	
	Dermatofillozis	Aktinomikozis	Ekinokokkozis	Flariozis	Anaplazmozis	Babezlozis	Sistiserkozis	Theileriosis	Trikomoniazis	Tripnozomiazis	Distomatosis		Nokra
Belçika	-	+	::	-	-	-	+	-	-	-	+	-	4/12
Fransa	-	+	+	+	-	+	++	-	+	-	++	++	8/12
Almanya	-	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+	+	7/12
Yunanistan	-	+	++	+	+	+	+	+	+	-	+	+	10/12
İtalya	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	++	+	5/12
Lüksemburg	-	-	+	+	-	+	+	-	-	-	++	+	5/12
Hollanda	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+	+	6/12
Portekiz	-	+	++	+	+	+	-	+	+	-	++	+	9/12
İspanya	-	+	++	+	+	+	-	-	-	-	-	-	5/12
İngiltere	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-	++	+	9/12
Türkiye	-	+	++	-	+	++	+++	++	-	-	+	++	8/12

- : Hastalık görülmemiş

+ : Sporadik olgular

Animal Health Yearbook

:: : Hiçbir bilgi yok

++ : Enzootik »

FAU-WHO-OIE, 1981

± : Şüpheli olgular

+++ : Epizootik »

TABLO-5 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KOYUNLARIN BAKTERİYEL HASTALIKLARI

ÜLKELER	HASTALIKLAR															İnfeksiyon oranı		
	Antraks	S.abortus ovis	Paratüberkülozis	Br.ovis	Brusellozis	Heart water	Q humması	Contagious agalactiae	Pleuropneumonia contagiosa ovis	Klamidia	Piyeten	Keratokonjonktivitis	Enterotoksemi	Kazaöz lenfadenitis	Yanıkara		Pastörellozis	Listeriozis
Belçika	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	..	+	3/17
Fransa	+	..	-	+	++	-	+	+	-	++	++	+	++	+	-	+	..	11/17
Almanya	-	..	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	..	+	5/17
Yunanistan	+	..	-	+	++	-	-	+	+	+	+	+	++	+	-	+	+	11/17
İtalya	+	..	+	-	+	-	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	+	12/17
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1/17
Hollanda	-	..	+	-	-	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-	+	6/17
Portekiz	-	..	-	-	++	-	-	+	+	-	++	-	++	+	-	+	+	8/17
İspanya	++	..	+	-	++	-	-	++	-	+	++	-	++	-	..	+	-	8/17
İngiltere	+	..	+	-	-	-	+	-	-	++	++	+	+	-	+	+	+	10/17
Türkiye	++	..	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	++	++	-	-	-	10/17

- : Hastalık görülmemiş

.. : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik

+++ : Epizootik

Animal Health Yearbook,

FAO-WHO-OIE, 1981

TABLO-6 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KOYUNLARIN VİRAL VE PARAZİTER HASTALIKLARI(x)

ÜLKELER	HASTALIKLAR								İnfeksiyon oranı
	Şap	Rift Vadisi Hastalığı	Çiçek	Skrapı	Ektima	Mavi dil	Ekinokokkozis	Fasiolazis	
Belçika	—	—	—	—	—	—	..	+	1/8
Fransa	+	—	—	+	+	—	+	++	5/8
Almanya	—	—	—	—	—	—	+	+	2/8
Yunanistan	—	—	—	—	+	—	++	+	3/8
İtalya	—	—	—	+	+	—	++	++	4/8
Lüksemburg	—	—	—	—	—	—	—	+	1/8
Hollanda	—	—	—	+	+	—	+	+	4/8
Portekiz	+	—	—	—	+	—	++	++	4/8
İspanya	—	—	—	—	+	—	++	—	2/8
İngiltere	—	—	—	+	+	—	+	++	4/8
Türkiye	+	—	++	—	—	—	+++	++	4/8

x : Veba, Kuduz, Yabancı kuduz, Maedi Visna ve Nairobi hakkında bilgi verilmemiştir.

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1981

— : Hastalık görülmemiş

... : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

± : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

TABLO-7 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SİĞİRLARIN BAKTERİYEL HASTALILARI

ÜLKELER	H A S T A L I K L A R												İnfeksiyon oranı
	Sığır Kontagiyöz Pleurpnömonia	Antraks	Lieptospirozis	Q humması	Paratüberkülozis	Brusellozis	Kampilobak- teriozis	Tüberkülozis	Pastörellozis	Yanıkara	Salmonellozis	Vibrionik dizanteri	
Belçika	-	+	++	-	-	++	-	+	-	::	::	::	4/12
Fransa	-	+	+	+	++	++	+	++	-	+	+	+	10/12
Almanya	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	10/12
Yunanistan	-	+	+	-	-	+	-	+	-	+	+	-	6/12
İtalya	::	::	+	::	::	++	::	++	::	::	::	::	3/12
Lüksemburg	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	-	3/12
Hollanda	-	-	+	+	+	+	-	+	-	+	+	-	7/12
Portekiz	+	-	+	-	-	++	-	+	-	-	+	-	6/12
İspanya	-	+	+	-	-	++	-	+	-	+	+	-	7/12
İngiltere	-	+	++	+	+	+	+	+	-	+	++	+	10/12
Türkiye	-	+	+	-	+	++	::	+	+	+	-	::	7/12

- : Hastalık görülmemiş

+ : Sporadik olgular

Animal Health Yearbook,

:: : Hiçbir bilgi yok

++ : Enzootik »

FAO-WHO-OIE, 1986

+ : Şüpheli olgular

+++ : Epizootik »

TABLO-8 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SİĞİRLARIN VİRAL HASTALIKLARI

ÜLKELER	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı
	Şap	Sığır vebası	Veziküler stomatit	Rift Vadisi Hastalığı	Nodüler dermatozis	Yalancı Kuduz	Kuduz	Enzootik sığır leukozisi	IBR/IPV	Sığırların gangrenöz korizası	Mukoza Hastalığı	
Belçika	-	-	-	-	-	-	++	+	::	::	::	2/11
Fransa	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	6/11
Almanya	-	-	-	-	-	+	+	++	+	+	+	6/11
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	2/11
İtalya	+	-	-	::	::	::	-	+	+	-	-	3/11
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	2/11
Hollanda	-	-	-	-	-	+	-	-	++	+	+	4/11
Portekiz	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	3/11
İspanya	+	-	-	-	-	+	-	-	+	-	+	5/11
İngiltere	-	-	-	-	-	-	-	+	++	-	++	3/11
Türkiye	++	-	-	-	-	-	+	+	-	3/11

- : Hastalık görülmemiş

.. : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
FAO-WHO-OIE, 1986

TABLO-9 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE SİĞIRLARIN MANTAR VE PARAZİTER HASTALIKLARI

ÜLKELER	H A S T A L I K L A R											İnfeksiyon oranı	
	Dermatofilozis	Aktinomikozis	Ekinokokozis	Filariazis	Anaplazmozis	Babesiozis	Sistiserkozis	Theileriosis	Trikomoniazis	Tripnozomiazis	Distomatosis		Nokra
Belçika	—	::	::	+	::	::	+	::	::	::	::	::	1/12
Fransa	+	+	+	—	—	+	+	—	+	—	++	++	8/12
Almanya	—	+	+	::	—	+	+	—	—	—	+	+	6/12
Yunanistan	—	+	++	::	—	+	+	+	—	::	+	+	7/12
İtalya	::	::	::	::	::	::	::	::	::	::	::	::	0/12
Lüksemburg	—	—	+	—	—	—	+	—	—	::	—	+	3/12
Hollanda	—	+	+	—	—	+	+	—	—	::	++	—	5/12
Portekiz	—	+	++	—	+	+	—	+	—	::	++	+	7/12
İspanya	—	+	+	—	—	+	+	—	—	::	++	+	6/12
İngiltere	+	+	+	—	—	+	+	+	—	::	+	+	8/12
Türkiye	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	::	...	++	7/12

— : Hastalık görülmemiş

+ : Sporadik olgular

Animal Health Yearbook,

:: : Hiçbir bilgi yok

++ : Enzootik »

FAO-WHO-OIE, 1986

± : Şüpheli olgular

+++ : Epizootik »

TABLO-10 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KOYUNLARIN BAKTERİYEL HASTALIKLARI

ÜLKELER	H A S T A L I K L A R															İnfeksiyon Oranı			
	Antraks	S. abortus ovis	Paratüberkülozis	Brucella ovis	Brucella melitensis	Heart water	Q humması	Kontagiyöz agalaksi	PPLO	Klamidia	Piyeten	Keratokonjunktivitis	Enterotoksemi	Kazaöz tenfodenitis	Yanıkara		Pastorellozis	Listeriozis	
Belçika	-	::	-	::	::	-	-	::	::	::	::	::	::	::	::	::	+	1/17	
Fransa	+	+	++	+	++	-	+	+	-	+	+	+	+	+	::	+	+	14/17	
Almanya	-	+	+	-	-	-	+	-	-	+	+	-	+	::	::	::	+	+	7/17
Yunanistan	+	+	+	::	+	-	+	++	+	+	-	++	-	::	::	+	+	12/17	
İtalya	::	::	::	+	+	::	::	+	::	::	::	::	::	::	::	::	::	+	3/17
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	2/17
Hollanda	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	7/17
Portekiz	-	-	-	-	++	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	8/17
İspanya	+	+	+	+	+	-	-	++	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	9/17
İngiltere	+	-	+	-	-	-	+	-	-	++	+	+	+	-	-	+	+	+	9/17
Türkiye	++	+	+	+	+	+	+	+	+++	+	10/17

- : Hastalık görülmemiş

... : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,

FAO-WHO-OIE, 1986

TABLO-11 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KOYUNLARIN VİRAL VE PARAZİTER HASTALIKLARI

ÜLKELER	H A S T A L I K L A R													İnfeksiyon oranı
	Şap	Veba	Rift Vadisi Hastalığı	Çiçek	Kuduz	Yalancı kuduz	Skrapi	Maedi Visna	Nairobi Hastalığı	Ektima	Mavi dil	Ekinokokkozis	Fasiolazis	
Belçika	-	-	-	::	+	-	::	::	::	::	-	::	::	1/13
Fransa	-	::	-	::	+	-	+	+	++	-	+	++	++	6/13
Almanya	-	-	-	::	+	+	+	-	++	-	+	++	++	4/13
Yunanistan	-	-	-	-	-	::	-	+	+	+	+	+++	++	5/13
İtalya	-	::	-	::	-	::	::	::	::	::	::	::	::	0/13
Lüksemburg	-	-	-	-	+	-	::	-	-	-	-	+	-	2/13
Hollanda	-	-	-	-	-	+	+	++	+	-	-	+	++	6/13
Portekiz	::	-	-	-	-	::	-	-	+	-	-	++	++	3/13
İspanya	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	++	4/13
İngiltere	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	+	5/13
Türkiye	+	-	-	++	+	-	+	-	-	::	-	+++	++	6/13

- : Hastalık görülmemiş

... : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
FAO-WHO-OIE, 1986

TABLO-12 : 1981-1986 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE SIĞIRLARIN BAKTERİYEL HASTALIKLARI

YILLAR	H A S T A L I K L A R												İnfeksiyon oranı
	Sığır Kontagiyöz Pleuropnömonia	Antraks	Leptospirozis	Q humması	Paratüberkülozis	Brusellozis	C.fetus	Tüberkülozis	Pastorellozis	Yanıkara	Salmonellozis	Vibronik dizanteri	
1981	—	+	+	+	+	++	—	+	+	+	—	—	8/12
1982	—	+	+	—	+	++	—	+	+	+	—	—	7/12
1983	—	+	+	—	+	++	—	+	+	++	—	—	7/12
1984	—	+	+	—	+	++	—	+	+	+	—	—	7/12
1985	—	+	+	—	+	++	::	+	+	+	—	—	7/12
1986	—	+	+	—	+	++	::	+	+	+	—	::	7/12

— : Hastalık görülmemiş
 :: : Hiçbir bilgi yok
 ± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular
 ++ : Enzootik »
 +++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
 FAO-WHO-OIE, 1981-1986

TABLO-13 : 1981-1986 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE SIĞIRLARIN VİRAL HASTALIKLARI

YILLAR	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı
	Şap	Siğir vebası	Veziküler stomatit	Rift Vadisi hastalığı	Nodüler dermatozis	Yalancı kuduz	Kuduz	Enzootik siğir leukozisi	IBR/IPV	Siğirlerin gangrenöz korizası	Mukoza Hastalığı	
1981	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11
1982	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11
1983	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11
1984	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11
1985	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	3/11
1986	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	..	3/11

- : Hastalık görülmemiş

.. : Hiçbir bilgi yok

± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular

++ : Enzootik »

+++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
FAO-WHO-OIE, 1981-1986

TABLO-14 : 1981-1986 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE SIĞIRLARIN MANTAR VE PARAZİTER HASTALIKLARI

YILLAR	HASTALIKLAR											İnfeksiyon oranı	
	Dermatofilozis	Aktinomikozis	Ekinokokkozis	Filariozis	Anoplazmozis	Ebesiozis	Sistiserkozis	Theileriosis	Trikomoniazis	Tripnozomiazis	Distomatosis		Nokra
1981	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	—	++	++	8/12
1982	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	—	+	++	8/12
1983	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	—	+	++	8/12
1984	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	—	+	++	8/12
1985	—	+	++	—	+	+	+++	++	—	—	+	++	8/12
1986	—	+	++	—	+	+	...	++	—	++	6/12

— : Hastalık görülmemiş
 ... : Hiçbir bilgi yok
 ± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular
 ++ : Enzoötik »
 +++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
 FAO-WHO-OIE, 1981-1986

TABLO-15 : 1981-1986 YILLARINDA TÜRKİYE'DE KOYUNLARIN BAKTERİYEL HASTALIKLARI

YILLAR	H A S T A L I K L A R															İnfeksiyon oranı	
	Antraks	S.abortus ovis	Paratüberkülozis	Brucella ovis	Brucella melitensis	Heart water	Q humması	Kontagiyöz agalaksi	PPLO	Klamidia	Piyeten	Keratokonjunktivitisi	Enterotoksemi	Kazeöz lenfadenitis	Yanıkara		Pastörellozis
1981	++	..	+	+	+			+	+	+		+++	++				10/17
1982	++	+	+	+	+			+	+	+		+++	++				11/17
1983	++	+	+	+	+			+	+	+		+++	++				11/17
1984	++	+	+	+	+			+	+	+		+++	++				11/17
1985	++	+	+			+		::	::		::	+++	+	::	::	::	6/17
1986	++	+	+	+	+	::	::	+	+	+	::	+++	+	::	::	::	10/17

— : Hastalık görülmemiş
 .. : Hiçbir bilgi yok
 † : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular
 ++ : Enzootik »
 +++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
 FAO-WHO-OIE, 1981-1986

TABLO-16 : 1981-1986 YILLARINDA TÜRKİYE'DE KOYUNLARIN VİRAL VE PARAZİTER HASTALIKLARI

YILLAR	H A S T A L I K L A R													İnfeksiyon oranı
	Şap	Veba	Rift Vadisi Hastalığı	Çiçek	Kuduz	Yalancı kuduz	Skrapi	Maedi Visna	Nairobi Hastalığı	Ektima	Mavi dil	Ekinokokkosis	Fasistolazis	
1981	+	::	—	++	::	::	—	::	::	—	—	+++	++	4/13
1982	+	::	—	++	::	::	—	::	—	—	—	+++	++	4/13
1983	+	::	—	++	::	::	—	::	—	—	—	+++	++	4/13
1984	+	::	—	++	::	::	—	::	—	—	—	+++	++	4/13
1985	+	—	—	—	+	—	+	::	—	—	—	+++	++	6/13
1986	+	—	—	++	+	—	+	—	—	::	—	+++	++	6/13

— : Hastalık görülmemiş
 :: : Hiçbir bilgi yok
 ± : Şüpheli olgular

+ : Sporadik olgular
 ++ : Enzootik »
 +++ : Epizootik »

Animal Health Yearbook,
 FAO-WHO-OIE, 1981-1986

II — KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI YÖNÜNDEN AT ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'NİN GENEL DURUMU

Her yıl, FAO-WHO-OIE tarafından yayımlanmakta olan hayvan sağlığı yıllık kitaplarında (Animal Health Yearbook) çeşitli ülkelerdeki hayvanlarda rastlanılan hastalıklar hakkında istatistiki bilgiler verilmektedir. Ancak, bunlar, her zaman tam bir kesinlik göstermemektedir. Bazı ülkeler, kendilerinde hastalık bulunmasına karşın bunları ihbar etmemekte ve böylece o ülkeler bir kısım hastalıklar yönünden salim görülmektedir. Böyle durumlar, eskiden var olan hastalıklara, o yıllar için yeni bir olgunun katılmadığını ifade etmektedir. Yoksa, o ülkeden hastalık eradike edildi anlamı taşımamaktadır. Çünkü, bir ülkeden hastalığın eradikasyonu için arka arkaya, o hastalığın birçok seneler hiç görülmemesi lâzımdır.

Hayvanlardaki hastalıklar karakterlerine göre başlıca 3 grup altında toplanmaktadır. Bunlar da aşağıdaki Tablo-17'de gösterilmiştir.

TABLO-17 :

Hastalık Grupları		
A	B	C
Newcastle hastalığı (ND) Tavuk vebası*	Infec.bronchitis (IB) Infec.laryngotracheitis (ILT) Kronik solunum sistemi hast. (CRD) Ördek hepatitisi Ördek enteritisi Gumboro (IBD) Psittakozis Marek hastalığı (MD) Pullorum (PD) Tavuk tifosu Tavuk kolerası Tavuk çiçeği (TÇ) Tuberkulozis (Tb)	Infec.coryza (IC) Avian encephalomyelitis (AE) Avian salmonellosis Avian spirochetosis* Lenfoid leukozis (LL)
2 hastalık	13 hastalık	5 hastalık

Animal Health Yearbook, 1980-1986

(*) Bu iki hastalık tablolarında gösterilmemiştir.

Grup A : A grubunda bulunan hastalıkların morbidite ve mortalitesi çok yüksek olan pandemik (panzootik) bir karaktere sahiptirler. Büyük ekonomik kayıplara neden olurlar. Burada bulunan iki hastalıktan biri olan **Tavuk vebası** gerek AT ülkelerinden ve gerekse Türkiye'den eradike edildiği için tablolarda gösterilmemiştir.

Grup B : Bu grupta 13 hastalık bulunmaktadır. Bunların morbiditesi yüksek olmasına karşın mortaliteleri daha düşüktür. Stres faktörlerinin olumsuz olduğu kümeslerde endemik ve/veya epidemik özellikte hastalıklara yol açarlar.

Grup C : Bu grupta bulunan 5 hastalıktan **Avian spirochetosis**, AT ülkelerinde ve Türkiye'de 1980-1986 tarihleri arasından bulunmadığı için tablolarda gösterilmemiştir. Genellikle sporadik bir karaktere sahiptirler. Morbidite ve mortaliteleri düşük orandadır.

Hayvan sağlığı yıllık kitaplarında yer almayan buna karşın hem AT ülkelerinde ve hem de Türkiye'de bulunan **EDS (Egg drop syndrome)** hastalığı ile AT ülkelerinde rastlanan ve fakat Türkiye'de henüz varlığı bildirilmeyen **Malabsorption syndrome** hastalığını burada bildirmekte yarar vardır. Bu son hastalık kısa bir süre sonra ülke hayvanlarında da görülebilir.

YILLARA GÖRE HASTALIK DURUMLARI

1980 Yılında

Bu yıl içinde bildirilen 14 kanatlı hayvan hastalığının durumu Tablo-18'de gösterilmiştir.

Bu Tablo incelendiğinde en fazla hastalığın başta Almanya olmak üzere bunu giderek azalan sayıda, İngiltere, İtalya, Hollanda, Fransa, Yunanistan, Belçika, İspanya ve Portekiz izlemektedir. Türkiye ise, sadece 3 hastalık bildiren Lüksemburg'dan sonra 6 hastalıkla ikinci sırada yer almaktadır.

1981 Yılında

Bu yıl içinde de yine 14 hastalığın varlığı bildirilmiştir. Durum Tablo-19'da gösterilmiştir.

1981 yılında da en fazla hastalık yine başta Almanya olmak üzere, İngiltere, İtalya, Yunanistan, Hollanda, Fransa, Portakiz ve Belçika'da görülmektedir. Bu yıl Türkiye, İspanya ve Lüksemburg'dan sonra 6 hastalıkla 3. sırada yer almaktadır.

1982 Yılında

Bu yıl 16 hastalık bildirilmiş ve genel durum Tablo-20'de gösterilmiştir.

Bu tabloya göre en fazla hastalık, başta Almanya olmak üzere, giderek azalan sıra ile, İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa, Portekiz, Belçika ve Yunanistan'da görülmüş, buna karşılık Türkiye, yine İspanya ve Yunanistan'dan sonra 3. sırayı muhafaza etmiştir.

1980'den 1982'ye kadar olan bu süre içinde Türkiye'de görülen veya varlığı bildirilen 6 hastalığın adı şöyledir: **Çiçek, Newcastle hastalığı, Kronik solunum sistemi hastalığı (CRD), Pullorum, Tüberkülozis ve Lenfoid leukozis.**

1983 Yılında

Bu yıl içinde 17 hastalık bildirilmiş olup ülkelerin durumları Tablo-21'de gösterilmiştir.

Bu tabloda da kolayca görülebileceği gibi, en fazla hastalık, başta yine Almanya ve İtalya olmak üzere, giderek azalan sıra ile, İngiltere, Hollanda, Fransa, Yunanistan ve Belçika'da ortaya çıkmıştır. Türkiye ise, Lüksemburg, İspanya ve Portekiz'den sonra, **8** hastalıkla 4. sırada bulunmaktadır. Ülkemizde geçen yıla göre iki yeni hastalığın (**Tavuk kolerası, Tavuk tifosu**) varlığı bildirilmiştir.

1984 Yılında

Hayvan Sağlığı Yıllık kitabında, 1984 yılı için yine aynı sayıda (17) hastalık adı bildirilmiştir. Ülkelere göre durumu Tablo-22'de belirtilmiştir.

Bu yıl içinde en fazla hastalık sırası ile, İngiltere, Almanya, Hollanda, İtalya, Yunanistan, Belçika, Fransa, Portekiz ve İspanya'da görülmüştür. Türkiye 8 hastalıkla, Lüksemburg'dan sonra 2. sıraya gelmiştir. Ancak, bu sene, Türkiye yeni bir hastalık olan **Gumboro'** nun varlığını açıklamıştır.

1985 Yılında

Bu yıl 18 hastalık bildirilmiştir. Ülkelere göre durumlar Tablo-23' de belirtilmiştir.

En fazla hastalık Almanya, Yunanistan, Hollanda ve İngiltere'de bildirilmiş, Türkiye ise bu yıl 13 hastalığın varlığını açıklamış ve böylece 7. sıraya çıkmış bulunmaktadır. Buna göre, 1985 yılında Türkiye 6 yeni hastalığın (**Avian encephalomyelitis (AE)**, **Infec.bronchitis (IB)**, **Infec.laryngotracheitis (ILT)**, **Infec.coryza (IC)**, **Avian salmonellosis** ve **Marek**) varlığını açıklamıştır.

1986 Yılında

Bu yıl içinde de aynı sayıda (18) hastalık adı bildirilmiş olup ülkelerin durumları Tablo-24'de gösterilmiştir.

Bu tabloya göre en fazla hastalık Hollanda, İngiltere, Almanya ve Yunanistan'da açıklanmıştır. Bu yıl da Türkiye 13 hastalığın çıktığını açıklayarak 6. sırada yer almıştır. Bizden daha az hastalık belirten ülkeler arasında, Portekiz, Fransa, İspanya, Belçika, Lüksemburg ve İtalya bulunmaktadır.

1980 Yılından 1986 yılına kadar AT ülkeleri ile Türkiye'de varlığı açıklanan hastalıkların topluca durumları ve ülkelerin hastalık sayılarına göre sıraları (azdan, çok hastalığa doğru) Tablo-25'de gösterilmiştir. Bu tabloda Türkiye'nin durumunu kolayca izlemek mümkün olmaktadır.

1987 Yılında

Sadece Türkiye'ye ait olan bu Tablo-26'da 1980 ile 1987 yılları arasında Türkiye'de varlığı saptanan hastalıklar yıllara göre verilmektedir. Bu tablo incelendiğinde Türkiye'de 1982 yılına kadar 6 hastalığın varlığı açıklanmasına karşın, 1983'de iki yeni hastalık (Tavuk kolerası ve Tavuk tifosu), 1984'de diğer önemli bir hastalık olan **Gumboro**'nun ve 1985'de de 6 yeni hastalığın (**IB, ILT, IC, AE, Marek, Avian salmonellosis**) görüldüğünü bildirmiştir. Böylece, saptanan hastalık bakımından AT ülkelerine yaklaşmış bulunmaktayız. Her ne kadar bazı AT ülkelerinde kanatlı hastalıkları Türkiye'den fazla ise de, bu ülkelerdeki infeksiyonlar, genellikle, yayılmadan ve tahribat yapmadan sporadik olgular halinde kalmakta ve hemen söndürülmektedir. Buna karşın, Türkiye'de gerek özel ve gerekse köy - aile tavukçuluğu işletmelerinde rastlanılan hastalıklar, gerekli ve etkin önlemlerin alınmaması ve hastalıklara pek fazla dikkat edilmemesi gibi nedenlerle, buralarda yerleşmekte ve birer hastalık kaynağı haline gelmektedirler. Köy ve aile tavukçuluğu, tam olarak kontrol edilememesi nedeniyle her zaman tehlike odağı olmaktadır.

Hastalıklarla mücadelede, AT ülkeleri ile Türkiye arasında önemli bir fark yoktur. Ancak, AT ülkelerinde koruyucu önlemlere çok dikkat edilmekte ve devamları titizlikle sağlanabilmektedir. Halbuki, Türkiye'de ancak kamu kuruluşlarında bulunan hayvanlarda böyle böyle aiddi önlemler almak veya uygulamak mümkün olabilmektedir.

Bazı hastalıklar da AT ülkelerinde bulunmasına karşın varlığı açıklanamamaktadır. Bunlar arasında **Egg drop syndrome** hastalığını gösterebiliriz.

TABLO-18 : 1980 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	AE	Örd. hepa.	Psit.	Marek	Tav. koie.	Pullo	Tb	LL	İnfek. oranı
İngiltere	+	—	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	++	13/14
Hollanda	—	—	++	+	+	+	+	+	++	+	+	—	+	++	11/14
Belçika	+	+	++	+	—	++	—	—	+	+	—	+	+	+	10/14
Lüksemburg	—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—	+	+	—	3/14
Fransa	++	—	++	—	++	++	+	++	+	++	—	+	+	++	11/14
Almanya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	14/14
İtalya	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	+	+	+	+	13/14
İspanya	—	++	+	—	+	+	+	—	—	+	+	+	+	++	10/14
Portekiz	+	+	+	±	—	++	+	—	—	++	+	++	+	++	10/14
Yunanistan	+	+	+	+	+	++	+	—	—	++	+	+	—	+	11/14
Türkiye	+	++	—	—						—	—	+	+	+	6/14

ND : Newcastle hast.; IB : Infec.bronchitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1980

ILT : Infec.laryngotracheitis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis;

Tb : Tuberkulozis; LL : enfoid leukosis.

+: Sporadik olgu; ++ : Enzootik olgu; — : Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgular

Etlik Vet. Mikrob. Derg. 1990 7 (1)

TABLO-19 : 1981 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	AE	Örd. hepa.	Psit.	Marek	Tav. kole.	Pullo	Tb	LL	İnfek. oranı
İngiltere	+	—	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	++	13/14
Hollanda	—	—	+	+	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	11/14
Belçika	+	+	++	+	—	++	—	—	+	+	+	—	—	+	9/14
Lüksemburg	—	—	±	—	±	—	—	—	+	—	—	±	+	—	5/14
Fransa	++	—	++	—	++	++	+	++	+	++	—	+	+	++	11/14
Almanya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	14/14
İtalya	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	+	+	+	+	13/14
İspanya	—	++	—	—	—	++	—	—	—	—	—	++	—	++	4/14
Portekiz	+	+	+	±	—	++	+	—	—	++	+	++	+	++	11/14
Yunanistan	+	+	+	+	+	++	+	±	—	++	+	+	—	+	12/14
Türkiye	+	++	—	—	—	+	—	—	—	—	—	+	+	+	6/14

ND : Newcastle hast.; IB : Infec.bronchitis;

ILT : Infec.laryngotracheitis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis;

CRD : Chronic Respiratory Disease; Tb : Tuberkulozis, LL : Lenfoid leukosis

+ : Sporadik olgu; ++ : Enzootik olgu; — ; Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgular

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1981

TABLO-20 : 1982 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	Ördek			Tav.					İnfek. oranı		
							hepa.	Gumbo	Psit	Marek kole	Pullo	Tifo	Tb	LL		AE	
İngiltere	±	—	++	—	+	+	++	++	+	+	+	+	—	+	++	+	14/16
Hollanda	+	—	+	+	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	+	+	14/16
Belçika	+	+	++	+	+	++	—	++	+	+	+	—	—	—	+	—	11/16
Lüksemburg	—	—	±	—	±	—	—	—	—	—	—	±	±	+	—	—	5/16
Fransa	++	—	++	—	++	++	++	+	+	++	—	+	+	+	++	+	13/16
Almanya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	16/16
İtalya	+	+	+	+	+	+	—	++	+	+	+	++	++	+	+	+	15/16
İspanya	—	++	—	—	—	—	—	—	—	++	+	—	—	—	—	—	3/16
Portekiz	+	+	+	+	—	++	—	+	—	++	+	++	+	+	++	+	13/16
Yunanistan	+	+	+	+	+	++	—	—	—	++	+	+	—	—	+	+	11/16
Türkiye	+	++	—	—	—	+	—	—	—	—	—	+	—	+	+	—	6/16

ND : Newcastle hast.; IB : Infec.bronchitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1982

ILT : Infec.laryngotracheitis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis; CRD : Chronic

Respiratory Disease; Tb : Tuberkulozis; LL : Lenfoid leukosis

+ : Sporadik olgu; ++ : Enzootik olgu; — : Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgular

TABLO-21 : 1983 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	Ördek Ördek		Gumbo	Psit	Marek	Tav.			infek. oranı		
							AE	hep.				ent.	kole.	Pull		Tifo	Tb
İngiltere	+	-	++	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	-	+	++	15/17
Hollanda	+	-	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	++	15/17
Belçika	+	++	++	+	++	++	-	-	++	+	+	+	+	-	-	+	11/17
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	±	+	-	2/17
Fransa	++	-	++	-	++	++	+	++	±	+	+	++	±	+	+	++	15/17
Almanya	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	16/17
İtalya	+	+	+	+	+	+	+	-	+	++	±	+	±	+	+	++	16/17
İspanya	-	++	+	-	+	-	-	-	+	-	++	+	-	-	-	-	6/17
Portekiz	-	-	±	-	-	-	-	-	-	-	++	+	++	+	+	++	7/17
Yunanistan	+	-	+	+	+	++	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	14/17
Türkiye	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	8/17

ND : Newcastle hast.; IB : Infec.bronchitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1983

ILT : Infec.laryngotracheitis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis; CRD : Chronic

Respiratory Disease; Tb : Tuberkulozis; LL : Lenfoid leukosis

+ : Sporadik olgu; ++ : Enzootik olgu; - ; Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgular

TABLO-22 : 1984 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	Ördek Ördek		Gumbo	Psit	Marek	Tav.		Tifo	Tb	LL	İnfek. oranı	
							AE	hep. ent.				kole.	Pull					
İngiltere	+	+	++	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	—	+	+	16/17	
Hollanda	+	—	—	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	—	+	++	14/17	
Belçika	+	+	—	+	+	+	+	+	—	+	+	+	+	—	—	+	13/17	
Lüksemburg	—	—	—	—	±	—	—	—	—	+	—	—	—	—	±	—	3/17	
Fransa	++	—	—	—	++	++	+	++	+	+	++	—	+	+	+	++	13/17	
Almanya	+	+	—	+	+	+	+	+	—	+	+	+	+	+	+	+	15/17	
İtalya	+	+	—	+	+	+	+	—	—	++	±	+	+	++	++	+	++	14/17
İspanya	—	+	—	—	+	++	—	—	—	++	—	++	+	+	+	—	+	9/17
Portekiz	+	+	—	±	—	++	+	—	—	+	—	++	+	++	+	+	++	12/17
Yunanistan	+	+	+	+	+	++	+	—	—	+	—	+	+	+	+	+	+	14/17
Türkiye	+	++	—	—	—	+	—	—	—	+	—	—	—	+	+	+	+	8/17

ND : Newcastle hast.; IB : Infec.bronchitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1984

ILT : Infec.laryngotracheitis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis; Tb : Tuberkulozis;

CRD : Chronic Respiratory Disease; LL : Lenfoid leukosis

+ : Sporadik olgu; ++ : Enzootik olgu; — ; Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgular

TABLO-23 : 1985 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	IB	ILT	Tb	Örd. Hep.	Örd. Ent.	Tav. Kole.	Tav. Çiçek	Tifo.	Gumb.	Marek	Myco.	Psit.	Pullo	IC	AE	Salmo.	LL	Newc.	İnfek. oranı
Belçika	++	+	-	-	-	+	+	-	++	++	++	+	-	+	-	..	+	+	11/18
Fransa	-	-	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+	-	++	+	+	-	-	10/18
Almanya	+	+	+	±	-	+	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	+	+	17/18
Yunanistan	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	16/18
İtalya	+	+	2/18
Lüksemburg	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	3/18
Hollanda	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	..	+	-	15/18
Portekiz	+	±	-	-	-	+	+	+	+	++	+	+	++	-	+	+	++	-	12/18
İspanya	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	-	+	+	-	8/18
İngiltere	++	+	+	+	+	+	+	-	++	+	+	+	+	+	+	-	++	-	15/18
Türkiye	±	±	-	-	-	-	+	+	+	+	+	...	+	+	+	+	+	++	13/18

IB : Infec.bronchitis; ILT : Infec.laryngotracheitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1985

Tb : Tuberkulozis; IC : Infec.coryzae; AE : Avian encephalomyelitis; LL : Lenfoid Leukozis

.. : Hiçbir bilgi yok; + : Sporadik olgular; ++ : Enzootik olgular;

- : Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgu

TABLO-24 : 1986 YILINDA AVRUPA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

	IB	ILT	Tb	Örd. Hep.	Örd. Ent.	Tav. Kole.	Tav. Çiçek	Tav. Tifo.	Gumb.	Marek	Myco.	Psit.	Pulio	IC	AE	Salmo.	LL	ND	İnfek. oranı
Belçika			+	—		+	+												3/18
Fransa	—	—	+	+	+	—	+	—	+	—	+	+	—	++	+	+	—	—	10/18
Almanya	+	+	+	±	—	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	—	14/18
Yunanistan	+	+	+	—	—	+	+	+	+	+	+	—	+	+	—	+	+	+	14/18
İtalya													+						1/18
Lüksemburg	—	+	+											—	—	+	—	—	3/18
Hollanda	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	—	+	+	...	++	—	15/18
Portekiz	+	±	—	—	—	+	+	+	+	++	+	—	+	—	+	+	++	—	12/18
İspanya	+	—	+	—	—	—	—	—	+	+	+	—	—	+	—	+	+	—	8/18
İngiltere	++	+	+	+	+	+	+	—	++	+	+	+	+	+	+	—	++	—	15/18
Türkiye	+	—	+	—	—	+	+	+	+	+	+	...	+	—	+	+	+	+	13/18

IB : Infec.bronchitis; ILT : Infec.laryngotracheitis;

Animal Health Yearbook, FAO-WHO-OIE, 1986

Tb : Tuberkulozis; IC : Infec.coryzae; AE ; Avian encephalomyelitis; LL : Lenfoid leukozis

... : Hiçbir bilgi yok; + : Sporadik olgular; ++ : Enzootik olgular;

— : Hastalık bildirilmemiş; ± : Şüpheli olgu

Etik. Vet. Mikrob. Derg. 1990 7 (1)

TABLO-25 : AT ÜLKELERİ ARASINDA TÜRKİYE'NİN YERİ (1980 - 1986)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1980	Lüksemburg 3/14	Türkiye 6/14	Belçika İspanya Portekiz 10/14	Hollanda Fransa Yunanistan 11/14	İngiltere İtalya 13/14	Almanya 14/14				
1981	İspanya 4/14	Lüksemburg 5/14	Türkiye 6/14	Belçika 9/14	Hollanda Fransa Portekiz 11/14	Yunanistan 12/14	İngiltere İtalya 13/14	Almanya 14/14		
1982	İspanya 3/16	Lüksemburg 5/16	Türkiye 6/16	Belçika Yunanistan 11/16	Fransa Portekiz 13/16	Hollanda İngiltere 14/16	İtalya 15/16	Almanya 16/16		
1983	Lüksemburg 2/17	İspanya 6/17	Portekiz 7/17	Türkiye 8/17	Belçika 11/17	Yunanistan 14/17	İngiltere Hollanda Fransa 15/17	Almanya İtalya 16/17		
1984	Lüksemburg 3/17	Türkiye 8/17	İspanya 9/17	Portekiz 12/17	Belçika Fransa 13/17	Hollanda İtalya Yunanistan 14/17	Almanya 15/17	İngiltere 16/17		
1985	İtalya 2/18	Lüksemburg 3/18	İspanya 8/18	Fransa 10/18	Belçika 11/18	Portekiz 12/18	Türkiye 13/18	Hollanda İngiltere 15/18	Yunanistan 16/18	Almanya 17/18
1986	İtalya 1/18	Belçika Lüksemburg 3/18	İspanya 8/18	Fransa 10/18	Portekiz 12/18	Türkiye 13/18	Almanya Yunanistan 14/18	Hollanda İngiltere 15/18		

Hayvan hastalıklarında Türkiye ve AT ülkeleri - Arda - Aydın - Akay - İzgür - Erdem

TABLO-26 : 1980-1987 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE KANATLI HAYVAN HASTALIKLARI

YILLAR	Çiçek	ND	IB	ILT	IC	CRD	AE	Ördek	Ördek	Gumbo	Psit.	Marek	Tav.			Sal.	LL	Tb	İnfek. oranı
								hepa.	ente.				kole.	Pullo	Tifo				
1980	+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+	6/18
1981	+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+	6/18
1982	+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+	6/18
1983	+	++	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+	8/18
1984	+	++	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	+	+	8/18
1985	+	++	±	±	+	+	+	-	-	+	-	+	-	+	+	+	+	-	13/18
1986	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	13/18
1987	+	++	+	±	-	++	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	14/18

Etik Vet. Mikrob. Derg. 1990 7 (1)

III — HASTALIKLARLA MÜCADELE YÖNTEMLERİ

AET ülkeleri ile Türkiye’de sığır, koyun, keçi ve kanatlı hastalıklar ile mücadele yöntemleri arasında bazı hastalıklara karşı alınan önlemler aynı kapsam içinde bulunmasına karşın, bazı hastalıklara karşı alınan önlemlerde farklılıklar bulunmaktadır. Bunun nedeni kimi hastalıkların ya hiç görülmemesi ya da infeksiyonun o ülke için sorunlarının diğerlerinden farklı olmasıdır. Gerek viral ve bakteriyel ve gerekse diğer hastalıklar için alınan önlemler olarak çoğu ülkenin birleştiği kriterler aşağıdaki gibi olmaktadır.

- 1 — İnfekte ülkelerden ithal yasağı ve hudutların kontrolü,
- 2 — Karantina önlemleri ve memleket içerisinde hayvan hareketlerinin kontrolü,
- 3 — Kısmi veya mecburi kesimler,
- 4 — Aşılama.

Ayrıca ülkelere göre değişmek üzere periyodik olarak serolojik ve allerjik yoklamalar, ilaçlarla sağaltım, dezenfeksiyon gibi yöntemlerden de hastalıklarla mücadelede yararlanılmaktadır.

Ayrıca, kanatlı hastalıkları ile mücadelede AET ülkeleri arasında, bazı ayrıcalıklar bulunmasına rağmen çoğu AET ülkelerinde benzer önlem ve uygulamalardan yararlanılmaktadır. Ancak, tavuk yetiştiriciliği yönünden Türkiye’de halen var olan köy ve aile tavukçuluğu AET ülkelerinde minimum düzeye indirilmiştir. Nitekim Türkiye’de tavukçuluk işletmeleri kamu ve özel sektöre ait tavuk yetiştiriciliği, köy ve aile tavukçuluğu karakterindedir. Dolayısı ile kanatlı hastalıklar ile mücadelede bu üç kesim birbirlerinden tamamı ile bağımsız ve farklı görüşlere sahip bulunmaktadır. Orta derecede modern olan kamu sektörü tavukçuluğunda hastalıklarla mücadele diğerlerine oranla daha etkili olmaktadır. Çünkü, gerekli koruyucu ve sağaltıcı önlemler kısa zamanda alınmakta ve hastalık yayılmadan, ekonomik kayıplara neden olmadan söndürülebilmektedir. Özel sektör tavukçuluğu çok değişik ve yapısal farklılık gösteren bir işletme karakterine sahip olduğundan, hastalıklarla mücadele sistemleri de farklı olmaktadır. Hatta bazı özel tavukçuluk işletmeleri damızlık ma-

teryal ve aşılarla yurda yeni hastalıkların girmesi ve yerleşmesine neden olmaktadır. Hastalıkların zamanında ihbar edilmediğinden koruyucu önlemlerde layıkı ile yerine getirilememektedir. Köy ve aile tavukçuluğu ise tüm sağlık hizmetlerinden yoksun çeşitli hastalıklar ve etkenleri taşıyan bir yetiştiricilik özelliğini taşımaktadır. Dolayısı ile bu tür hayvanlar her zaman hastalık kaynağı olarak çevre işletmeler için tehlikeli olmaktadır.

Yukarıda açıklanan önlemlere rağmen, AET ülkelerinde hastalıklara tablolarda da görüldüğü gibi rastlanılmaktadır. Ancak, büyük ekonomik kayıplara ve etrafa yayılmasına meydan vermeden söndürülmektedir. Türkiye'de ise çoğu zaman özellikle, ekzotik hastalıkların yurda girişi önlenememektedir. İthal konusunda, ithal edilen hayvanlar, tüm aşılar, sperma, yumurta, damızlık civciv vs. yeni yeni hastalıkların yurda girmesi ve yerleşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan yurt içinde de hastalıkların kontrol edilmemesi etkili olmaktadır.

Türkiye'de hastalıklarla mücadele amacı ile halen yürürlükte bulunan proje ve uygulamalar aşağıda belirtildiği gibi sürdürülmektedir.

- 1 — Sığır vebası koruyucu aşılama programı,
- 2 — Brucellosis ve tuberculosis sondaç projesi (1977-1987),
- 3 — Mavi dil hastalığı ile mücadele projesi (1980-1987),
- 4 — Türkiye Hypodermosis mücadele projesi (1982-1988),
- 5 — Türkiye Brucellosis mücadele projesi (1984-2009),
- 6 — Türkiye Şap hastalığı mücadele projesi (1985-1989),
- 7 — Türkiye paraziter hastalıklarla mücadele projesi (1985-1996),
- 8 — Mastitis projesi.

IV — TÜRKİYE'DE HASTALIKLARLA MÜCADELEDE ALINMASI GEREKLİ BAŞLICA ÖNLEMLER

Aşağıda bildirilen önlemler bir bütün oluşturmaktadırlar. Biri diğerine tercih edilemediği gibi ikinci plana da alınamaz. Ancak, birlikte yapıldığında etkili olabilirler.

Bu önlemler de kısaca şöyledir:

1 — Dışardan damızlık materyal (yumurta, civciv, piliç, yarka, sığır, koyun, sperma, vs.) ithallerinin çok sıkı kontrole tabi tutulması ve gerekli kontrollerin yapılması ve bu konuda bir yönetmeliğin hazırlanması.

2 — Dışardan ithal edilecek tüm aşıların kontrollerinin çok iyi yapılması ve kontroller bittikten sonra kullanıma arzedilmeleri ve (bu konuda da bir yönetmeliğin hazırlanması) (Tablo-27 ve -28).

3 — Yurt içinde yeterince üretilemeyen veya hiç üretilmeyen aşıların ithaline müsaade edilmesi, Türkiye’de yeterli miktarda üretilen aşıların getirilmemesi.

4 — İthalatçı firmaların denetimi için bazı özel koşullara sahip olmayanlara ithal müsaadesi verilmemesi.

5 — Yurt içi satışlarının (et, süt, yumurta, civciv, piliç, yarka, sığır, koyun, keçi, vs.) iyi bir denetimi sağlanmalı ve hastalıklı veya mikroplu satışlar önlenmeli (bu konuda bir yönetmelik hazırlanmalı).

6 — Köy ve aile tavukçuluğu disipline edilmeli ve aşılama mecburiyeti konulmalı.

7 — Özel yetiştirmeler üzerinde devletin kontrolün tam olarak sağlanması.

8 — Sertifikalı kümeslerin oluşturulmasının sağlanması.

9 — Türkiye’de aşı üretiminin artırılması, karma aşıların üretimine ve aşı türlerinin artırılmasına çalışılması.

10 — Ahır, ağıl, kümes ve kuluçkahanelerin sağlık yönünden kontrollerinin yapılması ve bu konuda bir yönetmeliğin çıkarılması.

11 — TOKB bünyesinde, özel yetiştiricilerin de görev aldığı bir «Sığır, Koyun, Keçi, Kanatlı Hastalıkları Teknik Komitelerinin» kurulması.

12 — Türkiye’de, özel sektörün de katkısının bulunduğu teşhis ve araştırma laboratuvarlarının kurulmasının teşvik edilmesi.

13 — Müesseselerde hastalıklara karşı «**Koruyucu Önlemlerin**» alınması ve ciddiyetle devam ettirilmesi gereklidir.

**TABLO-27 : 1984-85-86 VE 1987 HAZİRAN SONUNA KADAR
VETERİNER SAĞLIK KURUMLARINDAN ÜRETİLEN AŞILAR (DOZ OLARAK)**

AŞININ TÜRÜ	1984	1985	1986	1987 (6 ay.)
Anthrax	6.941.600	6.967.200	7.375.200	4.421.200
Paratüberküloz	325	315	210	55
Kısrak Virusu Abortus	720	1.325	900	930
Siğir. Vebası	1.344.000	7.793.600	5.245.400	5.085.600
Mavidil	917.000	1.040.000	218.000	—
Kuduz Semple	19.960	24.775	1.844	9.757
Kuduz Kelev	205.700	263.746	359.721	277.111
Newcastle Adale	17.700.000	21.250.000	34.500.000	16.000.000
Newcastle Bur. Göz. Dam.	28.700.000	31.752.000	32.860.400	20.200.000
Newcastle Püskürtme	12.500.000	10.250.000	11.450.000	8.700.000
Newcastle içme suyu	4.700.000	8.300.000	38.782.000	30.150.000
İnaktif Newcastle	320.750	92.950	67.300	—
Marek	2.501.875	3.933.750	3.215.500	1.820.000
Tavuk Difteri Çiçek	800.000	2.360.000	570.000	2.910.000
Güvercin Çiçek	—	—	240.000	—
C. Foetus	50.000	180.000	193.000	188.700
Enterotoksemi	11.748.262	12.342.446	12.506.793	5.322.630
Enf. Hep. Nekrozan	2.243.750	2.831.300	2.624.100	1.187.600
Botulismus	43.440	22.400	44.600	22.400
İkter H. Üri.	139.500	79.680	76.560	33.360
Hem. Septisemi	1.880	12.180	8.000	—
Buzağı Septisemisi	7.990	4.000	3.000	7.500
Sal. abortus ovis	18.880	33.600	—	13.120
Brucella Abortus S. 19	274.500	402.500	467.000	367.000
Brucella Melitensis Rev. I	9.900.000	5.284.500	11.124.400	—
Keçi Ciğerağrısı	245.600	735.000	775.000	200.000
At. Agalaksi	2.233.950	1.705.000	1.855.000	905.000
İnaktif Agalaksi	36.205	39.720	47.140	46.670
Ektima	—	60.000	60.000	20.000
Att. Koyun Çiçek	12.100.000	16.600.000	21.400.000	7.200.000
Al. Hid. Koyun Çiçek	7.769.500	6.748.000	5.499.100	497.400
Keçi Çiçek	1.790.000	2.800.000	4.300.000	1.000.000
Theileriosis	55.932	66.035	72.540	55.140
At Vebası	39.000	—	—	—
Yanıkara	1.183.000	1.373.000	957.000	390.000
Şap (Monovalan)	14.094.360	11.368.430	13.726.620	11.529.360
T O P L A M :	140.627.679	156.717.452	210.626.328	118.560.533

TABLO-28 : İTHAL AŞILARI

AŞININ TÜRÜ	İTHAL EDİLEN AŞI (DOZ x 1000)		
	1985 YILI	1986 YILI	1987 (6 AYLIK)
Newcastle	49.130	67.795	48.500
New. + İnf. Bronc.	350	36.415	—
New. + EDS	15.650	1.490	200
New. + Gumboro	—	816	—
New. + İnf. Goryza	—	200	—
New. Dif. Çiçek	1.100	—	—
New. + İnf. Bronc. + Gumboro	—	415	535
New. + EDS + Gumboro	—	2.550	—
New. + İnf. Bronc. + EDS	—	—	25
Gumboro	15.650	25.490	17.470
İnf. Bronchitis	1.575	7.052	5.076
EDS	3.390	1.735	700
İnf. Coryza	790	570	301
Tavuk Tifosu	—	2.200	—
Difteri - Çiçek	—	1.178	1.150
CRD	400	600	—
Avian Encephal	400	5	630
Gumboro + A.encephal	—	3.750	—
EDS + İnf. Bronc.	—	200	—
Marek	19.953	9.570	1.795
Gençlik Hastalığı	76	715,5	2.251
Kuduz	—	1.413	20
Equine İnfluenza	—	—	3.116
Sığır Coli	—	—	1
T O P L A M :	108.464	164.159,5	81.770

L İ T E R A T Ü R

- 1 — AKAY, Ö. (1986) : Tavukçuluğu etkileyen önemli bakteriyel hastalıklar. Türkiye IV. Tavukçuluk Kongresi. 19-20 Haziran 1986, Ankara. 117-124.
- 2 — AKAY, Ö. ve ARDA, M. (1979) : Newcastle hastalığı. III. Ulusal Tavukçuluk Kongresi. 13-14 Aralık 1979, Ankara. 67-72. Ongun Kardeşler Matbaacılık Sanayi.
- 3 — ARDA, M. (1985) : Tavuk hastalıklarının korunma ve kontrollerde genel prensipler. 5.12.1985, Afyon.
- 4 — ARDA, M. ve AKAY, Ö. (1984) : Hayvanlarda bakteriyel enfeksiyöz hastalıklar ve korunma çareleri. TBTA VIII. İhtisas Komisyonu Toplantısı. 14 Şubat 1984. Ankara.
- 5 — ARDA, M., MİNBAY, A. ve AYDIN, N. (1982) : Özel Mikrobiyoloji Bakteriyel Enfeksiyöz Hastalıklar. A.Ü. Vet. Fak. Yayn. No. 386. A.Ü. Basımevi, Ankara.
- 6 — AYDIN, N., ARDA, M., AKAY, Ö. ve İZGÜR, M. (1986) : Türkiye'de önemli tavuk hastalıkları ve korunma yolları. Batı Akdeniz Bölgesi I. Hayvancılık Semineri. 26-28 Kasım 1986, Antalya.
- 7 — AYDIN, N., BİSPİNG, W., AKAY, Ö. ve İZGÜR, M. (1987) : Türkiye'de sığır Brucellosis'inin insidensi ve deneysel olarak farklı aşuların immunojenitelerinin tayini üzerinde araştırmalar. A.Ü. Vet. Fak. Dergisi, 34(2): 224-236.
- 8 — BAŞKAYA, H. ve MİNBAY, A. (1979) : Kümes Hayvanları Hastalıkları. A.Ü. Vet. Fak. Derg. Yayn. No. 354. A.Ü. Basımevi, Ankara.
- 9 — ERTÜRK, Ö. (1962) : Sağlık Zazıtası Tatbikatı. A.Ü. Veteriner Fak. Yayn. No. 159. İstiklal Matbaası, Ankara.
- 10 — FAO-WHO-OIE (1980) : Animal health yearbook, No. 16. Rome, Italy.
- 11 — FAO-WHO-OIE (1981) : Animal health yearbook, No. 18. Rome, Italy.
- 12 — FAO-WHO-OIE (1982) : Animal health yearbook, No. 19. Rome, Italy.
- 13 — FAO-WHO-OIE (1983) : Animal health yearbook, No. 20. Rome, Italy.
- 14 — FAO-WHO-OIE (1984) : Animal health yearbook, No. 24. Rome, Italy.
- 15 — FAO-WHO-OIE (1985) : Animal health yearbook, No. 25. Rome, Italy.
- 16 — FAO-WHO-OIE (1986) : Animal health yearbook, No. 26. Rome, Italy.
- 17 — İZGÜR, M. (1983) : Kanatlılarda Mycoplasma enfeksiyonları ve laboratuvar teşhis yöntemleri. Pendik Vet. Kont. Araşt. Enst. Yayn. No. 7: 65-71.
- 18 — İZGÜR, N., ARDA, M., AKAY, Ö. ve AYDIN, N. (1986) : Brucellozis. Batı Akdeniz Bölgesi I. Hayvancılık Semineri. 26-28 Kasım 1986, Antalya.
- 19 — MİNBAY, A. (1975) : Tavuk hastalıkları ve yetiştiricilikte önemi. I. Tavukçuluk Kongresi, 26-27 Haziran 1975. Ankara. Ongun Kardeşler Matbaacılık Sanayi, Ankara.